

KO E FAKATAUKEI KI HE NCEA

NEW ZEALAND **QUALIFICATIONS** AUTHORITY
MANA TOHU MĀTAURANGA O AOTEAROA

QUALIFY FOR THE FUTURE WORLD
KIA NOHO TAKATŪ KI TŌ ĀMUA AO!

TONGAN

Contents

NCEA – ko e ngaahi me’a pau	1
Lava ‘i he NCEA	3
‘Asesimeni	7
Endorsements	9
Lava ke hū ki he ‘Univesiti	10
Sikolasipi Nu’u Sila	11
Halafononga ki he ma’u ngāue ‘i he kaha’u	12
Ngaahi naunau ‘aonga	13

Ko ‘eku National Student Number (NSN):

‘Oku lava ke talaatu ‘e ho’o ‘apiako ‘a ho’o fika (National Student Number).

Ngāue’aki eni ke ke lēsisita ‘i he uepisaiti NZQA kae lava keke sio ki ho’o ngaahi ola pea mo e ngaahi faka’ilonga akó.

Ko ho’o hū ki loto pe lēsisita, ‘alu ki he www.nzqa.govt.nz pea kiliki he ‘Login ‘i he tuliki to’omata’u, kae taupotu ki ‘olunga.

NCEA – ko e ngaahi me‘a pau

Ko e ‘uhinga ‘o e NCEA koe – National Certificate of Educational Achievement, pe koe Setifikeiti fakafonua ‘o e ‘ikuna’i e ngaahi feinga faka ako. Ko e tefito’i tu’unga faka’ako eni ma’aē ngaahi fānau ako lalahi ange ‘o e ngaahi ako’anga kolisi, pea ‘oku faingamālie eni ‘i he ngaahi Levolo 1, 2 pea mo e 3 ‘o e New Zealand Qualifications Framework (NZQF).

Ko e ako mei he ongo Silapa Nu’u Sila pea mo e Silapa Te Marautanga o Aotearoa (Māori-medium curriculum) ‘oku tanaki ki he NCEA pea moe faka’ilonga Lava ‘o e sivi hū ki he ‘Univesiti.

Ko e NCEA ki he tokotaha kotoa pe, ‘o kapau teke fie ako ngāue ha ngāue’anga, pe ko ha’o hū ki he ‘univesiti, pe ko ha’o mateuteu ke ma’u ha ngāue ‘i he taimi teke ‘osi ai mei he ako’anga.

Q

Ko e New Zealand Qualifications Authority (NZQA):

- Tokanga’i ‘a e New Zealand Qualifications Framework
- Tokanga’i ‘a e NCEA
- Fakapapau’i ‘a e lelei ‘o e ngaahi ako’anga ‘oku ‘ikai koha ‘univesiti
- ‘oku nau tokangaekina ‘a e qualifications recognition pea mo e standard-setting ki he ngaahi unit standards.

Palani'i ho'ō ako

Ko e ngaahi koosi 'oku ke fili ke to'o he ako, 'oku kaunga ki he me'a teke fai 'i he 'osi ho'ō ako. Ko e Saienisi, Tekinolosía, 'Enisinia pea mo e Fika (STEM) ngaahi koosi fekau'aki, pea pehē mo e Lesoni 'Ingilisi pea/pe Te Reo Māori, 'e tokoni atu ke tauhi mo fakaava ke fakafā'atā ange ho'ō ngaahi fili ki he ngaahi ngāue.

'Oku lahi mo e ngaahi koosi 'oku 'ataa kete ako kiai, 'e lava 'o tokoni ke ke lava 'i he NCEA, ka 'oku kehekehe eni mei he ngaahi ako'angá takitaha.

Kapau 'oku ke ta'epau'ia ki he koosi teke to'o, 'oku lelei ange keke talanoa ki he faiako ho'ō lesoni mo e faiako pule 'o e lesoni (deans) he te nau lava 'o tali ho'ō ngaahi fehu'i fekau'aki pea mo e NCEA pea mo tokoni atu ki he palani ho'ō ako, keke lava'i ho'ō ngaahi taumu'a fakafo'ituitui takitaha.

Lava 'i he NCEA

Ngaahi levolo

Ko e NCEA levolo 1, tene 'oatu kiate koe ha makatu'unga'oku mālohi pea mo ha ngaahi poto'i ngāue mo taukei pea mo ha 'ilo, teke lava 'o langa mei ai.

Ko e NCEA levolo 2, ko e faka'ilonga ako **si'i taha** ia, teke fiema'u ki ha ngaahi ngāue 'e ni'ihi pea mo e ngaahi polokalama faka ako 'i he ngaahi ako'anga tēsiale (tertiary).

Ko e NCEA levolo 3, fakataha pea mo e 'ete lava ki he 'Univesiti (UE)', 'oku fiema'u kete hū 'aki ki he meimei kotoa 'o e ngaahi 'univesiti pea mo e ngaahi polokalama tēsiale.

Meimei koe tokolahi e ngaahi fanau ako 'i he ta'u fakaako, Year 11, 'oku nau kamata 'i he levolo 1, pea hoko atu ki he levolo 2 'i ha'anau a'u ki he ta'u fakaako, Year 12, pea mo e levolo 3 'i he ta'u fakaako Year 13. 'Oku lahi pe mo e ako 'i he ngaahi levolo kehekehe, 'aia 'oku fakatefito 'eni mei ho'o polokalama akó. 'O hangē koeni', 'e lava pe ke fai 'e he fānau ako 'i he ta'u faka ako 12 ia 'enau ngaahi koosi 'i he levolo 2, pea kamata e koosi fo'ou 'i he levolo 1, pe te nau ako ha koosi kehe 'i he levolo 3 koe'uhí koe 'enau malava ke nau fakahoko ia.

Te ke lava 'o kamata ngāue ki ho'o NCEA levolo 2, kimu'a ia pea ke toki ma'u ho'o NCEA levolo 1.

Mamata ki he vitió ki he anga e ngāue 'a e NCEA:

www.nzqa.govt.nz/ncea/understanding-ncea/how-ncea-works/video/

Kulētiti (credits) mo e tu‘unga (standards)

‘Oku fiema‘u keke ma‘u e maaka faka kātōa ‘aia koe kulētiti ‘e 80 ke lava ho‘o NCEA Level 1, 2 pe 3. Teke lava ‘o ma‘u e ngaahi kulētiti ko eni ‘i hano ‘asesi pe vakai‘i fakatatau ki he ngaahi tu‘unga (standards). ‘Oku sivi‘i ‘ehe standards ‘a e ngaahi ‘elia kehekehe ‘a ho‘o ‘ilo pea mo ho‘o taukei ‘i he fo‘i lesoni takitaha. Ko e Standard ‘i he taimi ‘e ni‘ihi tene fiema‘u koe keke ‘analaiso ha ngaahi fo‘i lea, fai ha lea, pe fatu ha keisi pisinisi. ‘Oku kau ‘i he ngaahi standards ‘oku ‘atā koeni ha ngaahi tefito‘i standards ‘oku nau fakatokanga‘i e Mātauranga Māori (pe koe ‘ilo faka Mauli). ‘Oku fili ‘ehe ‘apiako ‘a e ngaahi koosi ke nau fakangofua ke fakahoko, pea mo e hā e standards ‘oku faka‘ataa ‘i he ngaahi koosi koia.

Teke lava pe ‘o ma‘u ha‘o ngaahi kulētiti, ‘aki ha‘o fakahā ‘oku ke ‘ilo ha me‘a pe lava ke fai ha me‘a. Hangē koe, levolo 1 standard “Apalai e ngaahi founa fakafika algebraic ‘i he solova e ngaahi palopalema’, ‘e ‘oatu ai ha‘o kulētiti ‘e 4 ki he standard koia pea mo fakahā kuo ke ‘ako mo ma‘u e taukei ki he me‘a koia.

Teke lava foki ‘o ma‘u ha ngaahi kulētiti mei he ngaahi ‘ekitiviti mei tu‘a he loki ako. Hangē koe, ma‘u ho‘o laiseni faka‘uli, fakakakato e ngāue pe ngaahi polokalama ako pea mo e ako ‘i ha ako‘anga ngāue, (trades academy) ‘e lava e ngaahi me‘a ni ‘o tokoni ke ma‘u ha‘o kulētiti.

1

Ke te lava ‘i he NCEA levolo 1, fiema‘u kete ma‘u e:

- 60 kulētiti ‘i he levolo 1 pe ‘i ‘olunga ai, pea
- 10 kulētiti i he laukonga/tohi, pea
- 10 kulētiti ‘i he faifika.

2

Ke te lava ‘i he NCEA Levolo 2, fiema‘u kete ma‘u e:

- 60 kulētiti ‘i he levolo 2 pe ‘i ‘olunga ai, pea
- 20 kulētiti ‘i ha fa‘ahinga levolo pe, pea
- Ko e ngaahi fiema‘u ‘o e Levolo 1 ki he laukonga/tohi pea mo e faifika, kuopau ke lava‘i moia.

3

Ke te lava ‘i he NCEA Levolo 3, fiema‘u kete ma‘u e:

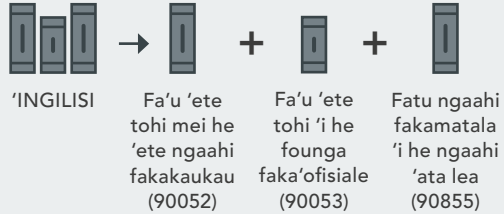
- 60 kulētiti ‘i he levolo 3 pe ‘i ‘olunga ai, pea
- 20 kulētiti ‘i he levolo 2 pe ma‘olunga ange, pea
- Ko e ngaahi fiema‘u ‘o e Levolo 1 ki he laukonga/tohi pea mo e faifika, kuopau ke lava‘i moia.

'Oku 'oatu 'e ho'o 'apiako 'a e ngaahi koosi ke malava ke ma'u ai 'a e NCEA 'i he levolo 1, 2 pe 3

KOOSI

Ko e koosi kotoa pe 'oku fa'u 'aki e ngaahi standards

TU'UNGA (STANDARDS)

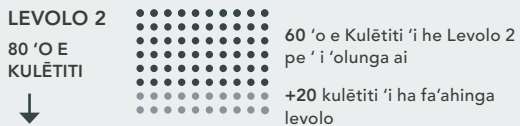
Ko e **tu'unga** (standards) kotoa pe 'oku 'i ai hono ngaahi **kulētiti** pau

KULĒTITI

Ko e ngaahi **kulētiti** 'oku tanaki mo kau atu ki he **NCEA 'i he Levolo 1, 2 pe 3**

Kuopau foki keke a'u ki he ngaahi fiema'u 'o e levolo 1 'o e laukonga/tohi mo e faifika pea kete a'usia mo lava'i 'a e levolo 2 pe 3

Kulētiti ‘o e Laukonga/tohi pea mo e Faifika

Kuopau keke ma’u ha kulētiti ‘o ‘ikai si’i hifo he 10 ‘i he Laukonga/tohi (lautohi, tohi, lea pea mo e fanongo) pea mo e kulētiti ‘i he faifika ‘e 10 (ngaahi mata’i fika, fua, sitesisitika pe ha toe fa’ahinga taukei ‘i he Fika) pea kete ma’u ai ‘a e NCEA ‘i he levolo takitaha. ‘Oku fiema’u ke ke ma’u e Levolo koeni tu’o taha pe. ‘Aia ‘oku ‘uhinga eni, ko ho’o ma’u pe ngaahi kulētiti koeni, kuo ke ‘osi lava’i e ngaahi tu’unga litusia/laukonga mo e faifiká ‘oku fiema’u ki he NCEA ‘i he ngaahi lēvolo 1, 2 pea mo e 3.

‘Oku lahi e ngaahi tu’unga ‘oku ne fakangofua koe keke fakahā ho’o taukei mo e ‘ilo ki he laukonga/tohi mo e faifiká. ‘E lava eni ke fakakakato ‘i ha ngaahi lēsoni ‘i ha ngaahi koosi kehekehe pea hoko ko ha achievement standards pe ko ha ngaahi kulupu unit standards. Kapau ‘oku ke ta’epau’ia pe koe hā e ngaahi standards ‘oku ke lava ‘o to’o ke ma’u ai ho’o ngaahi kulētiti ki he laukonga/tohi pea mo e faifiká, talanoa ki ho’o ‘apiako.

‘Asesimeni

Ko e ngāue kotoa teke fai ma’aē NCEA, ‘e sivi’i he founga ko e internal assessment pe koe sivi’i pe ia ‘i he ‘apiako ‘oku nau takitaha ako ai, pe ko e external assessment ‘aia koe sivi fakafonua ‘oku fai ‘e he ako’anga kotoa pe ‘i he faka’osinga ‘o e ta’u ako ‘e he NZQA.

Ko e Internal Assessment pe sivi ‘i he ‘apiako takitaha lolotonga ‘a e ta’u ako ko ia, ‘oku fai ia ‘ehe faiako mei ho’o ‘apiako.

Ko e External Assessment, ko e taimi ia ‘oku ‘asesi pe sivi ai ho’o ngāue ‘e he NZQA. ‘Oku kau ai heni ho’o ngaahi sivi ‘i he ‘osi e ta’ú, pehē ki he Mathematics Common Assessment Task (MCAT) pehē fokki ki he ngaahi pootifolió ngāue mei he ngaahi koosi kehe – ‘o hangē koe, ngaahi koosi Visual Arts mo e Tekinolosia.

‘Oku ‘i ai e ongo standard ngāue ‘e ua ‘e lava ke sivi’i koe ai: ko e unit standards mo e achievement standards.

Ko e unit standards, ‘oku sivi’i internally pe fakaloto ‘apiako pe ia, pea taimi lahi ‘oku ne sivi ha’o taukei. Ko e Achievement Standards ‘e lava ke sivi internally eni ‘i he loto ‘apiako pe externally he faka’osi ‘o e ta’ú.

Ko ho’o ngaahi kulētiti tene fakahā atu ai e tu’unga ho’o lava lelei ‘i hono fakakakato e standard koia.

‘Oku ‘i ai e ngaahi ‘grades’ (fakatu’utu’unga) ‘e 4 ‘o e lava:

N ‘Ikai lava (N) ko e ‘ikai a’usia ‘a e fiema’u ‘o e standard

A Lava’i (A) ko e a’usia ‘a e fiema’u ‘o e standard

M Lava’i lelei (M) ko e a’usia ‘a e fiema’u ‘o e standard ki he tu’unga levolo lelei ‘aupito

E Lava’i mā’olunga (E) ko e a’usia ‘a e fiema’u ‘o e standard ki he tu’unga levolo mā’olunga ‘aupito.

Ngaahi Sivi

‘I he a’u ki Novema pea mo Tisema ‘o e ta’u kotoa pe, ‘oku fakahoko ai e sivi NCEA. Ko e taimi eni ‘oku sivi’i ‘aki koe ‘o a’u pe ki he external achievement standards ‘e tolu ‘i ha houa ‘e 3 ma’aē lesoni takitaha.

Ko e ngaahi ola ‘o e sivi, ‘oku fa’a tuku atu ia ‘i he vāeua’anga ‘o Sanuali, pea ‘oku lava keke vakai’i e ola fakakātoa mo e ngaahi faka’ilonga ‘oku ma’u ‘i ho’o vakai ki he uepisaiti ‘a e NZQA.

Ngaahi sivi Digital

‘Oku lototonga fatu ‘ehe NZQA ‘a e ngaahi sivi titisolo (digital) ‘aia ‘oku fakataumu’a ke lava ‘o fakahoko kotoa e ngaahi sivi ‘i he ngaluope pe online ‘i he 2020.

‘Oku malava ke fili ‘ehe ngaahi ‘apiako pe tenau kau atu ki he ngaahi sivi Digital Trial pea mo e Pilot examinations ki ha ngaahi lesoni kuo ‘osi filifili. Kapau ‘oku kau kiai ho’o ‘apiako, teke ma’u e faingamālie keke ongo’i hono fai e sivi ‘i he founga ‘ilekitulōnika, ha taha pe ‘ia kinaua ‘i he trial examinations (‘aia ‘oku ‘ikai lau e ola mei he sivi ko ‘eni ki ho’o NCEA) pe koe Pilot Examinations (‘aia ‘oku lau e ola e sivi koia ki ho’o NCEA).

Endorsements

Ke fakahā 'o e lava mā'olunga, 'oku totonu ke ke taumu'a ke ma'u ha'o endorsements ki he ngaahi lesoni mo e faka'ilonga NCEA. 'Oku ua 'a e ongo kalasi endorsement: course endorsement pea mo e certificate endorsement.

Course endorsement

Ko e Course endorsement 'oku ne fakahā mai ai ho'o lava mā'olunga 'i ha koosi pe koha ngaahi koosi.

'I ho'o ma'u e kulētiti pe maaka 'e 14 pe lahi ange he tu'unga Merit (pe ko ha ni'ihi 'i he Merit pea mo e Excellence) 'i he koosi **'i ha fo'i ta'u 'e taha**, 'e foaki atu 'a e Merit endorsement ki he koosi koia. Hangē koeni', kapau teke ma'u ha'o kulētiti 'e 14 pe toe lahi ange 'i he Merit, 'i ho'o lesoni Cook Islands Māori, 'e foaki atu e Merit ki ho'o lesoni Cook Islands Māori.

Kapau teke ma'u ha'o kulētiti 'e 14 pe lahi ange 'i he tu'unga levolo Excellence 'i ha lesoni 'i ha ta'u 'e taha, 'e foaki atu e Excellence endorsement ki he lesoni koia.

Ko e founga ki he foaki atu ai ha endorsement 'i he ngaahi lesoni lahi, 'e fiema'u ha'o kulētiti 'e tolu mei ho'o internal assessment pea moe tolu mei ho'o external assessment. Tukukehe pe 'a e Physical Education, Religious Education pea mo e Lesoni Visual Arts 'i he levolo 3.

Ko e ngaahi lēsoni kotoa 'oku 'ikai pau ke 'iai ha koosi endorsement pea ko e ngaahi koosi kotoa ko 'eni ne seti ia 'e ho'o 'apiakó. 'Oku nau fili, pe koe hā e standards ke fakakakato 'aki 'a e koosi.

Certificate endorsement

Ko e certificate endorsement 'oku ne fakahā mai e lava mā'olunga 'i he faka'ilonga koia.

'I ho'o ma'u koia 'a e kulētiti 'e 50 pe lahi ange 'i he Excellence pea meihe levolo 'o e setifikeiti' pe mā'olunga ange, 'e endorse ho'o setifikeiti NCEA 'aki e Excellence.

Kapau teke ma'u e kulētiti 'e 50 pe lahi ange 'i he Merit pea meihe levolo 'o e setifikeiti koia, pe mā'olunga ange, pe ko ho'o ma'u e kulētiti 'e 50 pe lahi ange 'i he tuifio 'a e Merit pea mo e Excellence, 'e endorse ho'o setifikeiti NCEA 'aki e Merit.

Ko e ma'u koia e ngaahi kulētiti ki ho'o setifikeiti NCEA (Levolo 1, 2 mo e 3) 'e lava pe ke ma'u 'eni 'o laka hake meihe ta'u 'e taha'.

Lava ke hū ki he 'Univesiti

Ko e University Entrance (UE) ko e si'i taha 'o e tu'unga 'oku fiema'u ke lava 'o tali ke hū ki ha 'univesiti 'i Nu'u Sila. Ko 'ete taau mo lava'i e UE, kuopau keke ma'u kotoa 'a e ngaahi me'a ko 'eni:

- NCEA Levolo 3
- Kulētiti 'e 14 mei he takitaha 'o e ngaahi lesoni 'e tolu 'i he levolo 3 kuo 'osi fakamahino'i ko e ngaahi lēsoni ia ki he UE. Vakai'i e uepisaiti NZQA ki he lisi 'o e ngaahi lesoni kuo loto mo tali. (approved subjects)
- UE poto'i laukonga/faitohi (Literacy) – ko e kulētiti 'e 10 'i he levolo 2 pe mā'olunga ange, 'aia koe:
 - Kulētiti 'e 5 'i he laukonga
 - Kulētiti 'e 5 'i he tohi.
- Ko e UE Faifika (Numeracy) – ko e kulētiti 'e 10 pe mā'olunga ange. (tatau 'eni mo e fiema'u 'o e NCEA numeracy).

Vakai ki he uepisaiti NZQA ki he lisi 'o e tu'unga (standards) 'oku taau mo hoa mo e ngaahi me'a 'oku fiema'u.

Ko e 'Univesiti takitaha 'oku 'iai pe 'enau fiema'u ki he hū ki he ngaahi polokalamā. Vakai ki he 'univesiti 'oku ke faka'amu ke hū kiai ki he 'enau ngaahi me'a 'oku fiema'u.

Ko e silapa 'a Nu'u Sila mo e Te Marautanga o Aotearoa (silapa ako'i 'i he lea Mauli), 'oku na fakatou kau ki he tanaki atu ki he NCEA pea mo e lava ke hū ki he 'univesiti.

'Oku fa'a ma'u e ola ki he sivi hū ki he 'univesiti 'i Sanuali.

Sikolasipi Nu'u Sila

Ko e ngaahi sikolasipi Nu'u Sila 'oku nau 'atu ai ha ngaahi pale fakalangilangi mo e pale pa'anga pea 'oku ne toe fakalotolahi mo faka'ai'ai tautau tefito ki he fānau ako tenau malava ke lava'i 'eni'. Kapau teke hū ki he Sikolasipi Nu'u Sila, 'e sivi'i koe fakatatau ki ha tu'ungá, 'aki ha sivi tohi pe sivi lea, pe ko ha'o fakahū mai ho'o pootifolió pe lipooti ho'o ngaahi ngāue koia ne fakahoko 'i he ta'u koiá. Talanoa ki ho'o 'apiako kapau 'oku ke faka'amu keke hū ki he Sikolasipi Nu'u Sila.

Halafononga ki he ma'u ngāue 'i he kaha'u

Ko e ngaahi Vocational Pathway, 'oku ne tokoni kiate koe ke palani ho'o ako pe liliu ki he ngaahi founda ako, ako ngāue pe ko e ngāue 'oku tanaki atu. 'Oku ako'i 'ehe Vocational Pathways 'a e ngaahi konga sekitoa lalahi 'e ono:

- Manufacturing and Technology
- Construction and Infrastructure
- Primary Industries
- Social and Community Services
- Service Industries
- Creative Industries.

Ko e Vocational Pathways Award ko hono fakamo'oni'i ia kuo ke a'usia kakato 'a e halanga ako koia. Ko e pale 'oku ne fakahā mo fakamo'oni'i ko e ngaahi ako kuo 'osi a'usia pe taukei ako ngāue 'oku fekau'aki lelei ia mo e ngaahi fiema'u 'a e ngāue'anga, pea 'e malava keke ma'u ha'o pale ki he halafononga takitaha kuo ke fakakakato.

Sio fakakātoa

Ko e ma'u ho'o pale ki he halafononga ki he ma'u ngāue 'i he kaha'u, (vocational pathways) kuopau keke lava 'i he:

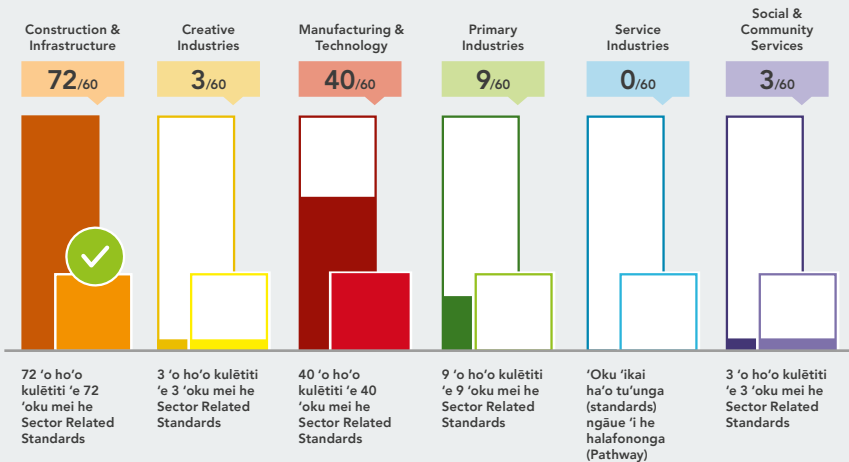
NCEA Laukonga/tohi

NCEA – Faifika

NCEA Levolo 2

Ngaahi naunau ‘aonga

New Zealand Qualifications Authority

www.nzqa.govt.nz
0800 697 296

Ko e ngaahi fakaikiiki fekau‘aki pea mo e NCEA ‘oku kau ai:

- fakamatala ki he ngaahi tu‘unga-lesoni
- naunau fakamatala ki he tu‘unga-lesoni
- taimi tepile ‘o e sivi.

Potungāue Ako

www.education.govt.nz

Fakamatala fekau‘aki mo e ako ‘i Nu‘u Sila pea mo e silapa fakafonua.

Polokalama tokonia ‘a e To‘utupu

www.youthguarantee.net.nz

Fakamatala fekau‘aki pea mo e ngaahi Vocational Pathways.

Careers NZ

www.careers.govt.nz
0800 222 733

- Vakai ki he ngaahi tohi tala ngāue ‘e 400 tupu mo lahi ange
- Ma‘u ha ngaahi fakakaukau fakangāue pea fa‘u ho‘o CV
- Vakai ki e ngaahi me‘a kete fili mei ai ki he ako mo e ako ngāue
- Talanoa ki ha tokotaha mātaotao ‘i he mala‘e fili ‘o e ngaahi ngāue.

NCEA Guide App

Ko e fakataukei mei he App (faka‘ilekitulōnika) ki he NCEA.

Teke lava ‘o download e App ko ‘eni ta‘etotongi mei he iTunes pe ko e Google Play Store.

Ko e NCEA Guide App, ma‘aē mātu‘a, fānau/kainga pea mo e ngaahi ngāue‘anga pe kautaha. ‘Oku ne ‘omai e founa vave mo faingofua ki he ngaahi fakamatala fakaikiiki mahu‘inga fekau‘aki mo e NCEA.

Fetu‘utaki mai

Telefoni: **0800 697 296**

Uepisaiti: www.nzqa.govt.nz

‘Imeili: helpdesk@nzqa.govt.nz

@NZQAofficial

@NZQAofficial